

Vuoropuhelua etsimässä

Sari Charpentier

Osmo Tammisaloon kirjoitukseen ”Naistutkimuksen perusta” *Tieteessä tapahtuu* -lehden keskustelupalstalla (7/2005) liittyy ikävä sävy, jonka mukaan yhteiskuntatieteilijöiden olisi uskottava biologiset tosiasioaväitteet tai ainakin oltava näistä tietoisia – ilman vaatimusta, että myös luonnontieteilijöiden olisi tunnettava yhteiskuntatieteellistä ajattelua.

Tammisalo siteerasi keskustelupalstan puheen-vuorossaan naistutkimuksen Minna-portaalissa julkaistuja tekstejä. Tammisalo myös siteerasi tekstissään Minna Canthia:

”Kovasti teki mieli kysellä ja urkkia, sillä se oli niin hauskaa kaikki, että värähteli oikein hermoissa. Ylpeys kuitenkin esti; ei he toki näyttäisi tyhmyytään, ei sittenkään.” (Ote Minna Canthin romaanista *Hanna*)

Tammisalo halusi tällä ilmeisesti vihjata naistutkimuksen opetuksen tasoon. Lisäksi hän antoi ymmärtää, että naistutkijat tarvitsisivat Canthin suosittellemaa asennetta, jossa ylpeys ei estäisi kysymästä, vaan jossa opettaja laitetaisiin tiukoille ja pakotettaisiin antamaan kunnon opetusta. Hän tulkitsi myös, että naistutkimus ei ole tieteellistä, että käsitteiden määrittely on surkeaa, että Minna-portaalin tapaisia helpon julkaisemisen foorumeja ei saisi olla, koska silloin julkaistuksi pääsee kaikenlaista ei-tieteellistä jne.

Kiitän Tammisaloa itseään tästä ”rohkean urkkijan” position ottamisesta ja sen riskin ottamisesta, mitä kirjan tytöt eivät yllä olevassa sitaatissa uskaltaneet ottaa; toisten tieteenalojen keskustelujen kommentointi on aina rohkea yritys.

Tammisaloon tekstissä on kuitenkin useita ongelmia, jotka pahimmillaan herättävät minut pohtimaan, oliko se lainkaan sellainen ”perusteltu mielipide”, joita *Tieteessä tapahtuu* -lehden päätoimittajan Jan Rydmanin mukaan keskustelupalstalla on tarkoitus julkaista. Koska pidän kannatettavana dialogia yhteiskuntatietei-

den ja luonnontieteiden välillä, nostan seuraavassa esille muutamia Tammisaloon kirjoituksen ongelmista, ja päädyn sen jälkeen ehdottamaan toisentyypistä vuoropuhelua.

Tammisalo ei tunne käytyä keskustelua

Ensinnäkin Tammisalo kirjoittaa ”naistutkimuksessa hyvin yleisesti esitetystä erottelusta biologiseen ja sosiaaliseen sukupuoleen (sex ja gender)” (s. 41). Tämä väite osoittaa, että hän ei yksinkertaisesti tunne sitä keskustelua, mitä pyrkii kommentoimaan. Jotkut kyseisen erottelun kyseenalaistavat tekstit, joita suomalaisessa naistutkimuksessa siteerataan kyllästymiseen asti, ovat ilmestyneet viisitoista vuotta sitten. Lisäksi tämä erottelu on kyseenalaistettu eri näkökulmista. (Sex/gender -erottelun kritiikkiin voi päästä käsiksi esimerkiksi seuraavien teosten kautta: *Butler* 1990, 1993; *Heinämaa* 1996.) Kirjoitusta, jossa väitetään, että kyseinen erottelu olisi yleinen naistutkimuksessa, ja jossa ei osoiteta lainkaan tietoisuutta siitä, että erottelu on naistutkimuksen sisäisissä keskusteluissa kyseenalaistettu, ei yksinkertaisesti voi ottaa vakavasti.

Toinen naistutkimusnäkökulmasta omituinen väite on, että ”naistutkijat” eivät tuntisi biologiaa. Kirjoittajalta on jäänyt huomaamatta naistutkimuksen monitieteisyys ja sen mukana se, että naistutkimuskeskustelujen piiristä löytyy sekä koulutukseltaan yhteiskuntatieteilijöitä että biologeja (ja erittäin monia muita). Mikäli kirjoittaja haluaa keskustella ”naistutkijoiden” biologiatietyksistä, eikä olisi hedelmällisempää keskustella biologien kuin yhteiskuntatieteilijöiden tekstien kanssa? Tämä asia liittyy laajempaan keskusteluun yhteiskuntatieteiden ja luonnontieteiden suhteesta.

Tammisaloon tekstin olisi tehnyt vakuuttavammaksi, mikäli hän olisi osoittanut olevansa tietoinen siitä, että lukuisilla foorumeilla (naistutkimuksen piirissä ja muualla) on käyty keskustelua esimerkiksi laadullisten ja määrällis-

ten tutkimusten suhteista, tieteellisen kirjoittamisen konventioista, sekä siitä, onko ylipäätään mahdollista puhua minkään tutkimusten tuloksista "tosiasiona". Näin hän olisi pystynyt sijoittamaan käsittelemänsä tekstit yhteiskuntatieteellisen perinteen puitteisiin ja ehkä pystynyt arvioimaan, milloin hänen "naistutkimukseen" kohdistuvassa väitteessään on kyse esimerkiksi:

1) Laadullisen tutkimuksen tai jonkin luonnontieteen perinteistä kirjoittamiskonventioista poikkeavan kirjoitustavan kritiikistä ("vaihtoehtoisten hypoteesien puute on yksi pahimpia naistutkimuksen kehitystä jarruttavista tekijöistä", s. 40).

2) Luonnontieteiden asettamisesta kaikkien tieteiden, myös yhteiskunta- ja humanististen tieteiden perustaksi ("ilmiölle on aina myös etsittävä perimmäistä selitystä. Ja silloin on taas syytä katsoa biologiaan", s. 41; "mikäli naistutkimus haluaa sanoa asiasta jotakin merkittävää, sen on otettava ihmisen psykologia (siis ihmisluonto) vahvasti mukaan tutkimusasetelmiinsa", s. 42).

3) Filosofian historiaan liittyvästä varsin laajas- ti keskustellusta kysymyksestä ("naistutkimuksen esittämää yleisoppimiskonetta, eräänlaista "tyhjää taulua", jossa ei jo synnynnäisesti ole tiettyjä oppimisvalmiuksia", s. 40).

Lukijan vakuuttamisessa olisi auttanut, mikäli kirjoittaja olisi osoittanut tuntevansa niitä aiempia keskusteluja ja tutkimuksia, joissa yhteiskunta- tai humanististen tieteiden ja luonnontieteiden suhdetta on naistutkimuksessa jo käsitelty (esim. *Barad* 1998; *Birke* 1999; *Hara- way* 1991; *Kerin* 1999). Tammisalo kirjoittaa kuin esittäisi ajatuksiaan ensimmäisenä, jättäen huomiotta ne monipolviset keskustelut, mitä naistutkimuksessa ja muualla käydään muun muassa materian ja merkityksenannon, sosiaalisen ja biologisen, "ruumismaterian" ja "ei-ihmismaterian" suhteesta ja erilaisista materiaa- lisuuksista.

Käsitteiden määrittelyyn kohdistuvan krii- tiikin osuvuutta olisi parantanut, jos Tammi- salo olisi osoittanut olevansa tietoinen käsitteistä (kuten "familistinen ideologia"), joista on kes- kusteltu jo varsin paljon. Kirjoittajat kun ovat saattaneet olettaa käyttämiensä käsitteiden ole- van lukijoille tuttuja ilman yksityiskohtaista määrittelyä.

On eri asia 1) kritisoida jotakin tieteellisiä

keskusteluja siitä, että niiden käsitteiden mää- rittelyssä on häilyvyyttä – tällainen kritiikki edellyttää varsin syvällistä kyseisten keskus- telujen tuntemista – kuin 2) kritisoida jotakin yleistajuisiksi tarkoitettua tekstiä siitä, että se ei ole tarpeeksi yleistajuinen. Tällaisenaan Tam- misalon kritiikki on tulkittava jälkimmäiseen kategoriaan kuuluvaksi.

Uhoa ja perusteltuja väitteitä?

Siitä, että Tammisalon kirjoitus ylitti julkaisuy- kynnyksen ja toisaalta omasta sitä koskevasta lu- ennastani, voi päätellä, että mielipiteen perustel- tavuudesta voi olla montaa mieltä riippuen siitä, minkä tieteenalojen keskusteluja lukija tuntee.

Jo Tammisalon kirjoituksen ensimmäiset kol- me lausetta osoittavat, että kyseessä on varsin suuri projekti, kokonaisen tieteenalan pätevyy- den arvioiminen. Kun julkaisukynnystä pohdi- taan, voisiko esimerkiksi ajatella, että jos joku pyrkii muutamaaan kirjoitukseen viittaamalla tuomitsemaan kokonaisen tieteenalan, kysees- sä on pikemminkin uho kuin perusteltu väite?

Omituinen piirre suhteessa naistutkimuk- seen näyttää olevan, että siitä voidaan julkaista tuontyyppinen kommentti, mutta kuka kehtaisi yhtä heikoin pohjatiedoin yrittää kommentoida samansuuntaisesti vaikkapa biologiatiedettä ja sen puitteissa tehtyä tutkimusta? Tulisiko sellainen teksti julkaistuksi perusteltuna mielipitee- nä, jossa kirjoittaja kyseenalaistaisi kokonaisuus- deksaan jonkin luonnontieteellisen alan?

Jos Tammisalon tekstiä lukee tarkasti, ottaa huomioon, että hän kommentoi nimenomaan yhteiskuntatieteellistä naistutkimusta biologian alan naistutkimuksen sijaan, hänen esittämän- sä väitteet koskevat pikemminkin *yhteiskunta- tieteellisen* ja biologisen tutkimuksen suhdetta, kuin naistutkimuksen ja biologian. Mutta oli- siko yhteiskuntatieteelliset tai edes yhteiskun- tatieteelliset laadulliset tutkimukset täysin tor- juva puheenvuoro voitu julkaista tässä yhteis- kuntatieteiden historian vaiheessa perusteltuna mielipiteenä? Eikö se olisi kuulostanut "jo käy- tyjen keskustelujen jauhamiselta", joka ei enää tunnu kovin uudelta ja siinä mielessä tarpeel- liselta? Tarjosiko yhteiskuntatieteelliseen *nais- tutkimukseen* viittaaminen siis sen retorisen kei- non, jolla tämäntyyppinen argumentointi voi- tiin toimituksen puolelta tulkita perustelluksi? Tämä tietysti kertoo vallitsevista valtasuhteis- ta ja luonnontieteiden ja naistutkimuksen ase- masta niissä.

Rakentavaa keskustelua kaivataan

Tammisaloon kirjoitukseen liittyy ikävä sävy, jonka mukaan yhteiskuntatieteilijöiden olisi uskottava biologiset tosiasiat tai ainakin oltava näistä tietoisia – ilman vaatimusta, että myös luonnontieteilijöiden olisi tunnettava yhteiskuntatieteellistä ajattelua.

Pidän pyrkimystä luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden vuoropuheluun tärkeänä – ja haluaisin nähdä tämän nimenomaan vuoropuheluna. Vuoropuhelu kuitenkin edellyttää molemminpuolista kuuntelua. Ymmärrän, että kun tuskin kukaan pystyy tuntemaan hyvin sekä yhteiskuntatieteellisiä että luonnontieteellisiä keskusteluja, Tammisaloon tekstin tapaisia ylilyöntejä sattuu juuri tässä välimaastossa. Oman asiantuntemattomuuden tunnistaminen jonkin toisen tieteenalan käytäntöjä ja käsitteistöä kohtaan voisi kuitenkin johtaa hedelmällisempään vuoropuheluun, kuin yksisuuntainen vaatimus yhteiskunta- tai humanististen tieteiden alistumisesta luonnontieteilijöiden käsitteistöille ja lähestymistavoille.

Vuoropuhelua ei ole kaiken sen ohittaminen, mitä yhteiskunta- ja humanististen tieteiden ja naistutkimuksen puolella on puhuttu vaikkapa kulttuurisista merkityksistä ja niiden vaikuttavuudesta, paikantumisen merkityksestä, vallasta ja eroista. Sex-gender-erottelua on kritisoitu ”konstruktivismina” – toisaalta konstruktivistia lähestymistapoja on paljon erilaisia, eikä näiden keskusteluun tuomia asioita ole hedelmällistä ohittaa silloin kun yritetään rakentaa vuoropuhelua luonnontieteiden kanssa.

Luonnontieteiden (ja lääketieteen) puolelta löytyy myös tutkijoita, jotka ovat pohtineet näitä asioita omien tieteenalojensa kannalta ja jotka ovat tutustuneet myös yhteiskuntatieteellisiin ja/tai humanistisiin tutkimuksiin. Pidän näitä Tammisaloon edustamaa yksipuolista biologiatiendeiden korostusta hedelmällisempinä keskustelukumppaneina vuoropuhelua ajatellen (esim. Barad 1996, 1998; Fausto-Sterling 2000, 2004; Haraway 1991, 2004; Honkasalo 1988; Keller & Longino (eds.) 1996; Latour 1994/1987; Lock 1993).

Näissä ja muissa teksteissään luonnontieteilijät ovat itse kyseenalaistaneet sukupuolijakojen perustavanlaatuisuuden ja sen, etteivätkö kulttuuriset merkitykset vaikuttaisi siihen, mitä ”biologiset tosiasiat” näyttävät. Tämän tyyppiset tekstit osoittavat paitsi, että luonnontieteiden ja yhteiskuntatieteiden rajapinnoilla käydään parhaillaan ja on käyty rakentavaa kes-

kustelua jo jonkin aikaa, myös, että luonnontieteiden piiristä löytyy valtaa ja eroja huomioonottavia tutkimuksia, mitkä sopivat varsin hyvin yhteen naistutkimuksellisten lähestymistapojen kanssa. Humanistisen peruskoulutuksen saaneena keskustelenkin jatkossa mieluiten vuoropuheluun pyrkivien, myös konstruktivistista yhteiskuntatieteellistä tai humanistista perinnettä tuntevien luonnontieteilijöiden kanssa.

Kirjoittaja on väitöskirjaa valmisteleva tutkija.

KIRJALLISUUS

- Barad, Karen (1996): Meeting the Universe Halfway: Realism and Social Constructivism without Contradiction. Teokseensa Lynn Hankinson Nelson & Jack Nelson (eds.) *Feminism, Science, and the Philosophy of Science*. Kluwer Press, Dordrecht, Holland, s. 161-194.
- Barad, Karen (1998): Getting Real: Technoscientific Practices and the Materialization of Reality. *Differences* 10:2, s. 87-126.
- Birke, Lynda (1999): *Feminism and the Biological Body*. Rutgers University Press, New Brunswick.
- Butler, Judith (1990): *Gender Trouble. Feminism and the Subversion of Identity*. Routledge, London.
- Butler, Judith (1993): *Bodies That Matter. On the Discursive Limits of Sex*. Routledge, New York.
- Fausto-Sterling, Anne (2000): *Sexing the Body: Gender Politics and the Construction of Sexuality*. Basic, New York.
- Fausto-Sterling, Anne (2004): Refashioning Race: DNA and the Politics of Health Care. *Differences* 15:3, s. 1-37.
- Haraway, Donna (1991): *Simians, Cyborgs, and Women. The Reinvention of Nature*. Free Association Books, London.
- Haraway, Donna (2004): Cyborgs to Companion Species: Reconfiguring Kinship in Technoscience. Teoksessa: Donna Haraway: *The Haraway Reader*. Routledge, London & New York, s. 295-321.
- Heinämaa, Sara (1996): *Ele, tyyli ja sukupuoli. Merleau-Pontyn ja Beauvoirin ruumiinfenomenologia ja sen merkitys sukupuolikäytökselle*. Gaudeamus, Helsinki.
- Honkasalo, Marja-Liisa (1988): *Oireiden ongelma - sosiaalilääketieteellinen tutkimus oireista, niiden esiintymisestä ja merkityksistä kahta tutkimusmenetelmää käyttäen*. Kansanterveystieteen julkaisuja M 101: 1988, Helsinki.
- Keller, Evelyn Fox & Helen Longino (eds.) (1996): *Feminism and Science*. Oxford University Press, Oxford.
- Kerin, Jacinta (1999): The Matter at Hand: Butler, Ontology and the Natural Sciences. *Australian Feminist Studies* 14:29, s. 91-104.
- Latour, Bruno (1994/1987) *Science in Action. How to follow scientists and engineers through society*. Harvard University Press, Cambridge & Massachusetts.
- Lock, Margaret (1993): *Encounters with Aging. Mythologies of Menopause in Japan and North America*. University of California Press, Berkeley.